

Theo Nijman pleitbezorger van nieuwe pensioenstelsel

THEO NIJMAN:
"DE SMAAK KAN
NIET ZIJN:
IEMAND ANDERS
BETAALT HET
MAAR."

'Duurzamer en eerlijker'

Duurzamer en eerlijker. Zo ziet emeritus-hoogleraar

Theo Nijman het nieuwe pensioenstelsel.

Pensioenfondsen kunnen de pensioencontracten

beter afstemmen op bijvoorbeeld de leeftijd van de

deelnemers. "En het is niet langer zo dat de ene

groep deelnemers betaalt voor andere. Er is geen

herverdeling meer." Een gesprek over het stelsel en

de procesgang erheen. "De communicatie is niet best

gegaan."

Nee, hij gaat morgen niet naar het Binnenhof. Naar de plenaire vergadering van de Tweede Kamer over een jaar langere transitieperiode naar het nieuwe pensioenstelsel. Zo'n Kamerdebat duurt erg lang. Kan hij op tv ook stukken van terugkijken; waar het spannend was tijdens de behandeling van het amendement van NSC. De partij wil dat er persoonlijke zeggenschap van de deelnemers komt bij waardeoverdracht naar het nieuwe stelsel.

Het interview in de voormalige Tilburgse werkkamer van Theo Nijman is amper afgerond, of NSC blaast het debat op het laatste moment af, na stevige kritiek van SZW-minister en partijgenoot Eddy van Hijum. Een dag later volgt alsnog de kamerdiscussie over een – voor de zoveelste keer – aangepast voorstel. Een week later wordt het omstreden voorstel met één stem verschil alsnog weggestemd.

De verwarrende gang van zaken voedt het groeiende wantrouwen bij Jan Publiek tegen de Wet toekomst pensioenen (Wtp), de wijzigingswet naar een nieuw pensioenstelsel, waarvan de uitvoering al twee jaar in volle gang is. Betekent dat stelsel nu een verbetering, of niet?

Het zal niemand verbazen dat medegrondlegger Nijman de vraag bevestigend beantwoordt. "Het oude stelsel is vreselijk complex en ondoorzichtig. Bovendien kregen deelnemers door herverdeling de rekening en risico's van anderen toegeschoven. Zoals het renterisico voor gepensioneerden. De afgelopen jaren zijn de rentes stevig gedaald. Gepensioneerden hadden daar last van. De lange looptijd voor jongeren leidden tot risico's van rentedaling en deze kregen ouderen toegeschoven. In het nieuwe stelsel voorkomen leeftijdsafhankelijke beschermingsrendementen dit probleem.

Voortaan wordt de herverdeling beperkt tot de solidariteitsreserve. En de keuze van te lopen risico's vindt plaats per leeftijdscohort. Dat lijken me een hele belangrijke stappen voorwaarts.

Verder blijven natuurlijk de verworvenheden van het oude stelsel in stand, zoals verplichte pensioenopbouw en levenslange uitkering.

Hierdoor voorkomen we Amerikaanse toestanden waarin iedereen het zelf maar moet uitzoeken. De collectieve beleggingsportefeuilles worden trouwens niet zoveel anders dan voorheen. Een verschil is wel dat vroeger schokken pas veel later werden doorgegeven. Er werd jarenlang niet geïndexeerd en soms gekort omdat er ooit in 2008 een financiële wereldcrisis was geweest. Het nieuwe stelsel is daar eerlijker over. Ik protesteer tegen de suggestie dat in het nieuwe stelsel de risico's veel groter zijn. De risico's worden transparanter gemaakt en uitkeringen fluctueren wat vaker."

KOOPKRACHTRISICO'S

Een dikke voldoende dus voor het nieuwe stelsel. Niettemin maakt Nijman zich hier en daar wél zorgen. Bijvoorbeeld over de sturing op koopkrachtrisico's. "In de huidige formulering van de wet is deze niet vreselijk elegant opgelost. Zo staat voorgeschreven dat de beschermingsrendementen nominaal moeten zijn. Dat is niet logisch. Eddy van Hijum (minister van Sociale Zaken, red.) heeft aangekondigd nog een keer te gaan kijken naar de definitie van beschermingsrendementen. Dat lijkt me zeer terecht. Maar wat hij ermee bedoelt, weet ik nog niet. Ik hoop dat de wet op dit punt nog wordt bijgevijsd met reële beschermingselementen."

Hebben de ontwerpers daarin niet voorzien?

"Jawel, we hebben het al heel lang geroepen. Maar zo gaat een wetgevingsproces nou eenmaal. Op de een of andere manier wordt het nu maatschappelijk herkend. De grote discussie is wat mensen willen. Je kunt prima een pensioen regelen dat de gemiddelde inflatie van bijvoorbeeld 2% per jaar bijhoudt. Maar dat is dan bij hetzelfde risico initieel wél 20% lager.

De discussie gaat vaak fout waar gepensioneerden een geïndexeerd pensioen willen, maar dan wél initieel net zo hoog als wanneer het niet-geïndexeerd zou zijn. Die smaak hebben we niet. Want wie betaalt dat dan? De toekomst, de jongeren...? Dus gepensioneerde: heeft u liever een bedrag in euro's of liever de koopkrachtvariant? No problem, dat laatste kan in allerlei vormen. En minder kortingen en garanties kunnen ook. Maar dan moet u zich wel realiseren dat er minder 'upside potential' is, om het in gewoon Nederlands te zeggen."

Wat kan verder beter?

"Het nabestaandenpensioen, mijn hobby-onderwerp. Er wordt bijna nooit over gesproken. Maar naar mijn gevoel is het megabelangrijk. In geval van overlijden ná pensioendatum, verandert het nabestaandenpensioen niet zoveel. Maar als het overlijden vóór de pensioendatum valt, verandert er een heleboel. Met name of je op het moment van overlijden werknemer bent of niet kan tot grote verschillen in de uitkering aan nabestaanden leiden. Denk aan mensen die op latere leeftijd zzp'er worden."

DAN KRIJGT DE NABESTAANDE NIETS

Dat zijn er nogal wat.

"Dan krijgt de nabestaande dus niets. Nou, er zijn wel een paar kleine pleisters geplakt. De eerste maanden nadat je werknemer was, word je

Emeritus-hoogleraar Theo Nijman (1957) is gespecialiseerd in financiële econometrie en pensioenen. Hij promoveerde in 1985 aan de VU Amsterdam en werd daarna benoemd tot universitair hoofddocent aan de toenmalige Katholieke Hogeschool Tilburg. In 1993 werd Nijman hoogleraar Econometrie van de Financiële Markten. Sinds 2013 was hij daarnaast hoogleraar Pensioenbeheer en Risicomanagement. September 2024 is hij met emeritaat gegaan.

Nijman speelde een sleutelrol bij de oprichting en uitbouw van Netspar, een internationaal kennisnetwerk over pensioenen. Verder heeft hij bijgedragen aan de Wet toekomst pensioenen (Wtp). Hij publiceerde in vele internationaal vooraanstaande wetenschappelijke tijdschriften.

Nijman werkt nog één dag in de week bij Netspar, gehuisvest in Tilburg University. Op de vraag hoe het leven als pensionado hem bevalt: "Hartstikke leuk. Deels ben ik met geheel andere dingen bezig dan vroeger, zoals een nieuw huis. Bij elke baan hoort een zekere mate van geneuzel. Daar heb ik nu afstand van. Ik word meer ingezet voor grote vragen en strategisch advies. Dat is makkelijk praten. Je hoeft het immers niet uit te voeren."

nog behandeld als werknemer. Maar dat is niet het grote plaatje. Het nabestaandenpensioen bij overlijden voor de pensioendatum hangt af van het inkomen op dat moment. Niet van hoelang je in het verleden werknemer geweest bent, zoals in het oude stelsel. Als je dan dus geen werknemer meer bent op moment van overlijden, en je hebt zelf niets geregeld, dat is het nabestaandenpensioen nada, nul. Dat leidt tot gekke dingen. Het kan bijvoorbeeld veel uitmaken of je overlijdt een dag vóór je pensioendatum of een dag erna. Of dat mensen eerder met pensioen gaan vanwege het nabestaandenpensioen. Dat vind ik een serieus probleem. Het is wel te plakken, maar dat is nog niet gebeurd. Ik heb altijd geroepen dat het nabestaandenpensioen belangrijk is. Maar om de een of andere reden heeft bijna niemand het erover."

Vindt u de inspraak, waarover alsnog debat is, goed geregeld?

"De inspraak is via vakbonden en werkgevers collectief geregeld. Daar heb ik geen moeite mee. De te maken keuzes zijn namelijk vreselijk ingewikkeld. Als je kijkt naar het niveau van de huidige discussie, dan heb ik niet de indruk dat heel Nederland rondloopt met specialisten. Dat gezegd hebbende, kan ik me voorstellen dat er iets meer keuzemogelijkheid komt om het draagvlak te vergroten voor de gehele transitie."

Hoe dan?

"Ná invaren, dus niet ervoor, vraag je aan de deelnemers wat ze het liefst willen. De mate van beleggingsrisico die we tot nu toe voor u hebben bedacht? Of liever een gegarandeerd pensioen? Of bijvoorbeeld jaarlijks 2% erbij maar een lagere eerste uitkering?"

"Ik geloof helemaal niet in een referendum. Eerst moet je de opkomstrempel halen. Als vervolgens 51% tegen is, gaat het nieuwe stelsel op het laatste moment net niet door. Meer sympathie heb ik voor de variant van het instemmingsrecht of jouw vermogen al dan niet wordt ingevaren. Maar die vraag is bijna onmogelijk te beantwoorden omdat de pensioenuitkering die men zou krijgen bij niet invaren, afhangt van wie er nog meer wel of niet invaren.

Al dat soort problemen ben je kwijt, als je kiest voor al dan niet een garantie ná invaren. Weliswaar is deze keuze moeilijk voor individuen, maar wel veel beter te overzien. De pensioensector kan dan mensen helpen bij hun keuzes en mag best vertellen dat het veelal onverstandig is om voor zekerheid te kiezen. Maar het geven van die mogelijkheid lijkt me prima."

Klinkt het niet aanmatigend naar mensen om te zeggen dat ze niet in staat zijn gefundeerde keuzes te maken?

"In wetenschappelijk onderzoek komt dit ontzettend duidelijk naar voren. Laat daarom de mensen met verstand van zaken en een beetje distantie collectieve keuzes maken. Anderzijds wordt bij collectieve keuzes vaak geredeneerd alsof alle deelnemers hetzelfde zijn. Dat is natuurlijk niet zo. De een heeft zijn hypotheek afgelost, de ander niet. De een werkt door tot zijn 74ste en de ander niet, enzovoorts. En dan heb je nog de individuele risicobereidheid. Het tegenargument dat je mensen in één mal stopt met puur collectieve keuze, is zeker valide."

MET ANDERE WOORDEN: FAST IS NIET FAST

VAST EN VARIABEL

Terug naar de politieke discussie. Daar gaat het vaak over een vast oud versus een variabel nieuw stelsel. Een vals frame, vindt Nijman. "Deze tegenstelling klopt niet en moet je dan ook niet gebruiken. Het gaat om een lager vast pensioen of een veelal hoger variabel pensioen. Hier zit ook verarring in de juridische en economische formulering van 'vast'.

In juridische zin is de huidige uitkering vast omdat er uitsluitend gekort mag worden als ultieme remedie. Maar dat is wél gebeurd. Met andere woorden: vast is niet vast. Daar kijkt een econoom raar van op. Als je een economisch vaste uitkering wilt, moet je beleggen in obligaties. Klaar is Kees. En dan is de gemiddelde uitkering wél beduidend lager."

HELDERE COMMUNICATIE

In zijn afscheidsrede 20 september vorig jaar trekt Theo Nijman uiteenlopende lessen uit twintig jaar intensieve pensioendiscussie. Eén ervan is een heldere communicatie. Citaat: "Wat als we bij het ontwerp van het pensioenstelsel zouden beginnen met uitlegbaarheid en draagvlak?" Daar is niet veel van terechtgekomen, leggen we hem voor. De Wtp is twee jaar geleden al door het parlement aangenomen, nadat sociale partners na twee decennia overleg tot een akkoord waren gekomen. Inmiddels is hele sector volop bezig met de transitie. Drie pensioenfondsen zijn al overgestapt op het nieuwe stelsel. En dan nu nog een politieke discussie over alsnog individuele inspraak in de overgang naar het nieuwe stelsel. Er zijn veel lessen nog niet getrokken.

"Helemaal mee eens. De communicatie over het nieuwe stelsel is niet best gegaan. Dat wil overigens niet zeggen dat de uitkomsten anders

geweest zouden zijn. Ik geloof in starten bij de basics. Hoeveel garantie wilt u hebben? Hoeveel risico kunt u dragen? Daar vandaan bouw je het verhaal op waarbij geldt: 'u moet wel uw eigen rekening betalen'. Het is goedkoop en flauw om te zeggen dat je én een koopkrachtig pensioen wilt, én geen substantieel beleggingsrisico wilt lopen, én niet accepteert dat je dan per jaar een lagere uitkering krijgt. Nogmaals, de smaak kan niet zijn: iemand anders betaalt het maar."

Dus 'Geen gezeik, iedereen rijk' gaat niet op.

"Precies. Op die manier had veel meer gecommuniceerd moeten worden. Inclusief de kans op korten, zowel in het oude als het nieuwe stelsel. Ook dat wordt vaak een beetje verstoep. Natuurlijk kun je kiezen voor garanties. Maar die hebben nadelen. Als je daar niet voor kiest, wat de hoofdmoot van de sector doet, moet je er eerlijk over zijn dat kortingen kunnen voorkomen. Nu zie je vooral teksten met 'wij voorkomen kortingen'. Ja, ja, maar lang niet allemaal." ■